

Editörden

Emre Erdoğan

Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi'nin yolculuğu COVID-19 Pandemisi'nin insanı boğan koşullarında başladı. Bir gün içerisinde bütün alışkanlıklarımız değişmişti, işlerimize gidemiyorduk, çocuklarımız sokağa çıkamıyordu ve her gün artan ölüm sayısına bizim ve sevdiğimizlerin dahil olmasından korkuyorduk. Bu sıkışmışlık halinde şartları elverenler için üretkenlik bir umut olarak karşımıza çıktı, bazılarımız hayatlarında hiç olmadıkları kadar üretirken yaşama tutundular, çoğumuz da hayat galesi ve artan sorumluluklarla didişmekten bu tür işleri başka bir bahara ertelediler. *Reflektif*'in oluşumu da yüz yüze yaptığımız toplantıların önce Zoom toplantılarına daha sonra da maskelerle sosyal mesafeli oturumlara dönüşümüne şahitlik etti. Bu toplantılarda –ve tabii ki arkadaşlarımızla karşılaştığımız diğer ortamlarda– ilk sorumuz hep şu oldu: “Nasılsınız?” Aslında basit bir soru, birisinin diğerinin halini içtenlikle merak edip kaygılanması ve herhalde insan cinsini bir arada tutan en önemli duygusal bağlardan biri, bir açıdan da en dışlayıcısı olsa gerek, nasıl olduğunu hiç merak ettiğimiz insanlar yok mu? Bu “iyilik halinin” empatik sorgulanması içinde bulunduğumuz akademik dünyanın bürokratik çarklarında pek rastlamadığımız bir şey. Her bürokratik müessesede olduğu üzere üstler astlarının ne kadar iyi performans gösterdiğini, işyerlerine zamanında gelip gelmediklerini, işten kaytarıp kaytarmadıklarını merak ediyorlar da; “nasıl” olduklarını pek sormuyorlar, onu insan kaynakları departmanına havale etmiş durumdadır. Keza, biz “hocalarında” aklına sık sık gelen bir soru değil öğrencilerimizin “nasıl” oldukları; derslere devam durumlarından, kitap okuyup okumadıklarından, anlattıklarımızı anlayıp anlamadıklarından kaygılanıyoruz da, nasıl olduklarını sormak gündelik yaşam pratiklerimiz arasında yok. Bazılarımız daha şanslı bir ortamda çalışıyorlar, herkesin nasıl olduğunu merak eden ve umursayan bir kurumsal kültür içerisinde, bazıları da bunu kişilik özelliği haline getirmiş yöneticilerle beraberler. Ama bu şanslı azınlığı bir kenara bırakırsak, “nasıl” olduğumuz pek de kimsenin umurunda değil.

Alev Çavdar ve Ömer Turan tarafından derlenen “**Kampüste Nasılsınız? Günümüz Üniversitelerine Çok Katmanlı Bakışlar**” başlıklı özel dosyamız bu hal-hatır sorma işini üstlenen bir dizi yazarın katkılarından oluşuyor. Dosyada yer alan makaleler, çağrıda hedeflenen çok katmanlı bakışlara yer vermeyi başarmış gibi gözüküyor, içinde bulunduğumuz akademik ortamın nasıl dönüştüğünü ve nasıl bir “habitus” oluşturduğunu bize gösteriyor. Çalışmalar bu tür akademik yayınlardan beklenen “politika önerme” misyonundan çok halimiz ne olduğunu

tasvir etmeye yönelmekte, bu da hepimiz için bir tür iç dökme fırsatı sağlamış oluyor. Akademik bir yayın yapmayı, hele de bu yayının kalıcı olmasını hedefliyorsanız; kendinizi biraz da dalgalara bırakıyorsunuz, hangi yazıların hangi konulara değinmesi ve kimler tarafından yazılması gerektiğini dikte eden bir editoryal süreç yürütmek pek mümkün olmuyor. Günün sonundan yayınlanması arzu edilen bir dizi başvuru arasından hakemlik süreçlerinin –*Reflektif* özelinde gaddar olmadığını söyleyebilirim– filtresinden geçen makalelere yer veriliyor, bu da bir tür ayna olmasını sağlıyor. Gerçeğin bir kısmını, hayli de eksik bir şekilde yansıtan bir ayna... *Reflektif*'in bu sayısında değinilen sorunların büyük kısmı akademinin karşı karşıya kaldığı sorunları yansıtıyor, ama mutlaka bu manzarada yer almamış mühim ve asli meseleler de var, neden yer almadığı başka bir tartışmanın konusu.

Reflektif'in bu sayısında yer alan birbirinden farklı ama bir şekilde ilişkili bir dizi “dosya dışı” çalışma da arzu ettiğimiz sosyal bilim içerisindeki diyalog ortamının gerçekleştiğini bize gösteriyor.

Fatma Melek Arıkan'ın “Osmanlı Nizamının “Ermeni Meselesi” ile İmtihanı: 1895 Yılı Kuzeybatı Anadolu Örneği” başlıklı makalesi bugüne kadar ihmal edilmiş bir konuyu, “Ermeni Meselesinin” Batı Anadolu coğrafyasındaki gelişimini 1895-1897 döneminde olaylara odaklanarak tartışmaya açıyor. Arıkan Türkiye’de “marazi” bir tartışma olarak görülen ve tartışılmasının bile sakıncalı görüldüğü dönemleri gözlemlediğimiz bir tarihi olgunun yerel, ulusal ve uluslararası gelişmelerin kesişim noktasında nasıl yer aldığını bize gösteriyor. Arıkan'ın anlatısında Pazarköy’de 1895 yazında bir asayiş sorunu olarak tezahür eden çatışmalar, hem Tanzimat sonrası dönemin toplumsal gerilimlerinin hem de bölgeye muhacir yerleştirilmesini mucip kılan İmparatorluğun geri çekilmesinin nasıl kesiştiğinin iyi bir örneği. Bu toplumsal gerilimlerin ve İmparatorluğun içine girdiği yıkılış sürecinin yarattığı travmanın nasıl acı sonuçlara yol açtığı göz önünde tutulursa, Bursa civarında gerçekleşen bu olayların bir tür “öngösterim” niteliği taşıdığını söylemek mümkün olabilir. Bu tür bir yorumlama ve yöntemsel yaklaşım da tarihin ne “büyük adamların” ne de küçük insanların yaşam öyküleriyle sınırlı kalmadığını; toplumsal, siyasal ve iktisadi bir çok etkenin bir arada var olduğu bir ana işaret ettiğini de açıkça ortaya koymakta.

Günümüz tarihinin kaydına odaklanan Gözde Yılmaz “Siyasi Hicvin Evrimi: Siyasi Liderlerin YouTube’daki Deepfake Videolarının Göstergibilimsel Analizi” başlıklı makalesinde yeni ama tanıdık bir olguya dikkatimizi çekmekte. Genel olarak dezenformasyon, özel olarak da propaganda çok uzun zamandır siyasal yaşamın bir unsuru, konunun tarihçileri Roma döneminde bile siyasal rakiplerine zarar vermek amacıyla dezenformasyon amaçlı bastırılmış paralar olduğunu söylemekte. Yılmaz, yapay zeka teknolojilerindeki ilerleme ve herkesin kullanımına açılmasıyla “deepfake” videoların yaygınlaştığına dikkatimizi çekmektedir, siyasal iletişimde görseelliğin hiç olmadığı kadar önem kazandığını günümüzde bu durum önde gelen tehditler arasında yer almaktadır. Yılmaz Saussure’ün göstergibilim kuramı çerçevesinde analiz ettiği en fazla izlenen üç “deepfake” videosunun ortak yanının içerdiği hiciv unsurları-

nın izleyicileri cezbetmesi olduğunu söylemektedir, bu da önümüzdeki dönem siyasette “misinfotainment” (eğlendirerek kandır!) dönemi olacağını işaretini veriyor.

Çağımızın sunduğu “eğlence” olanaklarına odaklanan Çakmak ve Çekmiş “The Impact of Gestalt Principles on Mobile Game Preference: An AHP-Based Evaluation” başlıklı çalışmalarında Gestalt psikolojisinin sağladığı çerçeveler ışığında üç farklı mobil oyunun tanıtım videolarını farklı uzmanlara sistematik bir şekilde değerlendirmiş ve devamlılık, bütünlük ve yakınlık gibi Gestalt prensiplerinin, reklam videolarının görsel çekiciliğini artırarak kullanıcıların ilgisini çektiğini ortaya koyuyor. Çakmak ve Çekmiş’in bulgularının Yılmaz’ın “deepfake” videolarıyla ilgili çalışmasıyla birlikte okunması önümüzdeki yeni çağında bize açtığı analitik yolları açıkça göstermektedir. Görsel masalların egemenliğindeki yeni dönem, aynı zamanda birçok tuzak da içermekte. Çakmak ve Çekmiş’in çalışmasının yöntemsel yeniliği sosyal bilimlerin diğer alanlarındaki araştırmacılar için de ilham verici.

Mine Yıldırım’ın bir önceki sayımızın dosya konusuyla ilişkili “Sürgünden İtlafa, “Mahallinde Öldürmeden” Ötanaziye ve Barınaklara: Hayırsızada Vâkâsının Ardından İstanbul’da Sokak Köpekleri” başlıklı makalesi 2024 yazında yaptığımız bazı tartışmaların ne kadar kadim kökenlere sahip olduğunu gösteriyor. Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminden Cumhuriyet’in ilk yıllarına geçiş döneminde benimsenen “köpeksizleştirme” yani sokakları köpeklerden arındırma çabaları bir modernleşme arzusunun ifadesi olarak ortaya çıkmış durumda. Halk sağlığı, emniyet ya da hijyen gibi tanıdık söylemlerle desteklenen “köpeksizleştirme” süreci Hayırsızada sürgünüyle başlayıp dönemin önde gelen Batılılaşmacı aydınlarının da desteğiyle önce itlafa daha sonra da barınaklarda izole edilmesine kadar uzanıyor. Yıldırım’ın gösterdiği üzere bu süreçte toplumsal rıza oluşturulmasında siyasilerden basına, sivil toplumdaki sağlık bürokratlarına kadar geniş bir yelpazedeki aktörler gönüllü olarak rol almışlar ve bugüne zemin hazırlamışlar.

Reflektif’in bu sayısında iki kitap incelemesi de yer almakta... Bunlardan biri Gökçe Uysal Gündoğdu’nun değerlendirdiği, dosya konusuyla doğrudan ilişkili olan, Aslı Vatansever ve Meral Gezici Yalçın tarafından yazılmış olan “Ne Ders Olsa Veririz”: Akademisyenin Vasıfsız İşçiye Dönüşümü” başlıklı çalışma. Uysal Gündoğdu’nun da dikkat çektiği üzere üniversitenin son çeyrek yüzyılda geçirdiği dönüşüm akademisyenin “prekaryalaşmasını” ve çalışma ortamının bir tür yarışma alanı haline geldiğini gösteren bu kitap bize Horatius’un “ne gülüyorsun, anlatılan senin hikayen!” deyişini hatırlatıyor ve dosyada yer alan diğer makalelere bir derkenar oluşturuyor.

İkinci kitap incelemesi Tuğçe Erçetin tarafından yazılan, Emre Toros’un İngilizce olarak yayımlanan “Electoral Integrity in Turkey” başlıklı kitabına dair. Erçetin’in de işaret ettiği üzere kitap ülkemizde siyasetin “normal” hali olarak algıladığımız bazı pratiklerin aslında demokrasi kavramının altını boşalttığını ve eğer bir gerileme yaşıyorsa bunun en büyük sebeplerinden biri olduğunu gösteriyor. Toros’un kitabı ülkemizde hemen hemen hiç çalışılmayan bir konuya dikkat etmesi açısından çok kıymetli.

Reflektif yayın hayatına dahil olduğu ilk günden beri sosyal bilimleri bir bütün olarak görmeyi ve içinde bulunduğumuz hale dair eleştirel ve özdüşünümsel bir bakış açısı sunmayı amaçlıyor. Sosyal bilimlerin küresel bir saldırıyla karşı karşıya kaldığı günümüzde bu tür bir çabanın kıymetli olduğunu düşünüyoruz, beşinci cildimizi tamamlarken bizimle aynı motivasyonlara sahip sosyal bilimcilerin varlığından da emin olmuş durumdayız. Akademik yayınlar yükseltmelerde puan sağlamanın ötesinde kendi cılız sesimizi dünyaya duyurmamız gibi bir işlev görüyor, böylelikle içinde yaşadığımız zamana ufacık da olsa biçim verme şansımız oluyor. İşini düşünmek ve yorumlamak olarak gören bu kırılğan sınıf için de bundan başka bir fırsat da yok. Reflektif, bugüne kadar bu tür bir yüksek sesle düşünme ortamını sağlayabildiğini bize gösterdi. Sadece son bir yılda ayda 3000 dosya indirmeye erişen istatistiklerinde ya da aldığı 200’den fazla atıf ile sahip olduğu 8 G-index skorunda değil; yer verdiği çalışmaların aldığı eleştirilerde de görebildiğimiz bir gerçek. Her şeyin kıymetinin sayılarla ölçüldüğü bu dünyada, kalitatif değerlendirmelerin ve dostça uyarıların fark ettirdiği bir gerçek...

Reflektif’in bu sayısı da çok sayıda kişinin gönüllü emeğiyle mümkün oldu. Başta dosya editörlerimiz Alev Çavdar ve Ömer Turan, yayın koordinatörümüz Cem Tüzün, görsel tasarımcımız Görkem Didem Öztuncer, yardımcı editörlerimiz Tuğçe Erçetin ve Fırat Genç ve İngilizce editörümüz Rana Tekcan bu sayıyı ortaya çıkarmak için “pir aşkına” çalışanlar arasında. Bu listeye yazarlarımızı ve hakemlerimiz de mutlaka eklemek gerek, her şeyin “monetize” edildiği bir dünyada sadece kendi kıymeti için üretmeye ve düşünmeye devam etmeleri sayesinde *Reflektif* yaşamını sürdürebiliyor.